

İSTANBUL'A ADANMIŞ ÖMRÜN ADI: PROF. DR. MURAT GÜVENÇ

Röportaj: Uzman N. Buket CENGİZ

Fotoğraf: Ulaş TOSUN

Geçtiğimiz Aralık ayı itibarıyla Khas İstanbul Çalışmaları Merkezi'ne müdür olarak atanan üniversitenin İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi öğretim üyesi Prof. Dr. Murat Güvenç, Kadir Has Üniversitesi'nin İstanbul ve kent çalışmaları alanında bir "mükemmeliyet merkezi" olmasını hedefliyor.

Türkiye’de kent çalışmaları alanı Batı’daki örnekler kadar erken kurumsallaşmadı.

Gezi gibi örneklerde, küçük mücadeleler öngörülme­yen büyük toplumsal hareketlere dönüşebiliyor.

Hocam, araştırma alanlarınızdan kısaca bahseder misiniz? Üniversite eğitimim ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama alanındadır. Daha sonra Planlama alanından Şehir çalışmaları alanına kaydım. Araştırma maceram 1985 yılında Ankara şehrinin planlanmasıyla ilgili büyük bir projede başladı. Proje ekibinin en genç araştırmacıyım. Ardından İstanbul şehrinin sanayi ve sosyal coğrafyaları, Türkiye’de seçim coğrafyası konularında araştırmalar yaptım.

1990’lı yıllarda sayısal ve niteliksel verinin mekansal temsili problemi üzerinde çalışmaya başladım. Bu alan bugün “veri madenciliği” (data mining), “veri görselleştirme” sayısal beşeri ilimler alanlarının çıkış noktasıdır. Sayısal beşeri çalışmalar (digital humanities) temelde veri görselleştirme/haritalandırma, örüntüyü tanıma, veri madenciliği gibi yeni disiplinlerden besleniyor.

Kent araştırmalarında yeni bir mükemmeliyet merkezi
İstanbul Çalışmaları Merkezi’nin (İÇM) çalışma alanları ve hedefleri nelerdir?

İÇM İstanbul şehriyle ilgili önemli projeler gerçekleştirmiş, yurt içinde ve yurt dışında doktora ve doktora sonrası çalışmalara araştırma olanakları sağlama, İstanbul’la ilgili araştırmaları kolaylaştırma amacıyla kurulmuş. Kısa süre önce yönetici olarak atandığım bu birimin bu alandaki uzmanlığının sürdürülmesine, İstanbul Çalışmaları alanında yurt içi ve yurt dışı araştırma programlarına katılarak görünürlüğünü artırılmasına, gerçekleştirdiği özgün, geçerli yayınlar ve araştırmalarla bir mükemmeliyet merkezine dönüşmesine katkıda bulunmaya çalışacağım.

Üniversitemizin mimarlık bölümü var, kültür varlıklarını koruma alanında bir yüksek lisans programı var. Kısa süre önce siz İÇM yöneticiliği, Sibel Bozdoğan hocamız Mimarlık bölümü başkanlığı görevlerini üstlendi. Üniversitemizin son dönemde akademik kadrosunu sizler gibi isimlerle daha da zenginleştirmesi İstanbul’da kent araştırmaları konusunda önemli bir merkez olma hedefinin göstergesi mi?

Teşekkür ederim. Evet, söylediğiniz gibi. Prof. Sibel Bozdoğan’ın Mimarlık bölüm başkanlığı, İstanbul Çalışmaları Merkezi’nin yeni araştırma programı; Kadir Has Üniversitesi’nin İstanbul Çalışmaları ve kent araştırmaları alanında bir mükemmeliyet merkezi hedefine doğru atılmış adımlar. Üniversitemiz bu alanda ilk akla gelen ilk danışılan yerler arasında. Bu alandaki seçkin konumunu yeni araştırmalar, yayınlar ve toplumsal etkinliklerle pekiştirmeyi hedefliyor. Üniversitemizin bu alanda önemli bir girişimde bulunup fedakarlık yaptığının bilincindeyiz. Mimarlık bölümü, Kültür

Varlıkları programı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü, Türkiye Araştırmaları Merkezi ve Şehir Mühendisliği laboratuvarı ile proje bazında ortaklıklar kurarak bir sinerji yaratmak amacındayız.

Kent araştırmalarının Türkiye’deki gelişiminden kısaca bahseder misiniz?

Kent araştırmaları, sosyal bilimlerle tarih ve coğrafya ve diğer tüm beşeri bilimlerin kesiştiği bir alan oluşturur. Türkiye’de kent araştırmalarının tahmin edilenden biraz daha uzun bir tarihi var, ancak bu araştırma alanı Batı’daki örnekleri kadar erken kurumsallaşmamış. Türkiye’de tarihçilerin kent tarihi oldukça geç bir tarihte 1990’larda gelişmeye başladı. Kent Coğrafyası alanında durum daha da vahim. Yitirdiğimiz hocamız Erol Tümetekin ve İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü’nün istisnai katkıları değerlendirme dışı tutulursa ne yazık ki önemli bir araştırma açığımız var. Bu alandaki katkının büyük kısmı şehir planlama bölümlerinden olmuş; yani plancılar hem planlama hem de kent araştırmaları alanına eğilmişlerdir. Ancak bu durum bu şekilde sürdürülemez. Yitirilen zamanı hızla geri kazanmak zorundayız.

Kent hakkı ve kentsel toplumsal mücadele

Castells’in 1970’lerde literatüre kazandırdığı kentsel toplumsal hareketler kavramının ülkemizde algılanışı ve çalışılışı nasıl oldu? Ülkemizdeki sınıf temelli politik hareketleri kentsel toplumsal hareketlerle bağlantılı olarak düşündüğümüzde ne görüyoruz? Kent hakkı mücadelesi sınıfsal bilincin neresinde duruyor? Gezi hareketini bu ekseninde bir başlangıç mı yoksa bir gelişimin zirvesi olarak mı görüyorsunuz?

Gelişmiş ülkelerde sanayisizleşme (deindustrialization) sürecini başlatan 1973 krizi diğer pek çok alan gibi kent çalışmaları kent coğrafyası ve kent sosyolojisi alanında önemli gelişmelere neden oldu. Kentsel toplumsal hareketler kavramı klasik sosyalist hareketin mevzi yitirmeye başladığı bir bağlamda toplu tüketime konu olan malların ve reel gelirin yeniden dağıtım süreci üzerinde etkili olma amacıyla geliştirildi. Sosyal hak ve ücret mücadelesi alanındaki yıpranmayı aşınmayı kentsel toplu tüketim yaşam kalitesi alanlarında yeni bir siyasi seferberlikle gidermeyi amaçlar. Yani kira düzeyi, kiracının güvencesi, yaşanabilir sürdürülebilir çevre, zaman bütçesi üzerinde özerk tasarruf hakkı dışlayıcı olmayan adil erişilebilir kamu hizmetleri kreş, sağlık, eğitim vb. alanlar birer mücadele alanına dönüşüyor. Bu siyasi program birçok sınıfsal katmanı seferber edebileceğinden daha geniş toplumsal ittifaklar kurma olanağı sağlar. Castells’in modelinde, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilirken sendikalar toplumsal mücadele

Küresel kentin nitelikleri küresel düzlemde çok yerel ölçekte şekilleniyor.

Herkes kendi yaşam tarzına göre bir şehir ruhu icat ediyor.

sürecindeki ağırlıkların yitirirken kentin kendisi bir toplumsal hak, kentsel müşterekler (urban commons) bir mücadele alanı olarak yükseliyor.

Türkiye bu yaklaşıma çok iyi bir uyum sağladı. Kentsel kolektif tüketim kavramı Batı'da ortaya çıkmasının hemen ardından Türkiye'de yerel politika düzeyinde uygulanmış oldu, Türkiye'deki belediyeçiliğin bu yeni yaklaşım üzerinde şekillendiği söylenebilir. 1974'de İlhan Tekeli hocamın girişimiyle başlayan Yeni Belediyeçilik hareketi geleneksel belediyeçilik hizmetlerini kökünden değiştiren reformlar gerçekleştirdi. Siyasi etkileri hemen izlendi. Orta sağın elindeki İstanbul, Ankara, İzmir belediyeleri sosyal demokratların eline geçti. Yeni belediyeçilik hareketi asfalt çöp toplama su temini gibi geleneksel belediyeçiliğe yenilikçi uygulama alanları, eylem programları kazandırdı. Belediyelerin Halk Ekmek, Toplu Konutlar, toplu ulaşım, Tanzim Satış işlerine girişi bu dönemde başladı...1970'lerde başlatılan yeni belediyeçilik hareketi bugün ülke genelinde ana akım belediyeçiliğe dönüşmüş durumda. Metrobüs bu yaklaşımın gelişmiş bir uygulaması şeklinde yorumlanabilir.

Diğer sorunuza gelirsek, elbette ki "artık sınıf ortadan kalktı" gibi bir şey söylüyor değilim; ama kent hakkı mücadelesi ve kentsel müşterekler alanı yeni bir mücadele alanı oluşturmaya başladı. 68 kuşağının bunda etkisi var. Kenti toplumsal mücadelelerin merkezine ilk çeken kuramcı Henri Lefebvre'dir; tabii David Harvey ve Castells kent problemini toplumsal bilimlerinin merkezine taşımakta çok önemli. Ama 68 olaylarının gösterdiği üzere asıl tetikleyici kavram Lefebvre'in Kentsel Devrim kavramı. Unutmayalım ki 'La Révolution Urbaine'i 1970'de yazmıştı.

Gezi'ye gelince: Türkiye'de yerel siyaset önemli ölçüde araçsallaştı. Seçmen oyunu, siyasetçi yetkisini bir pazarlık unsuru olarak görüyor. Bu bağlamda yeni belediyeçilik hareketinin ülkedeki demokrasinin sınırlarını genişletmede çok başarılı olduğu söylenemez. Yerel demokrasinin göstergesi yenilikçilik, buluşçuluk, projecilik, katılımcılık giderek içi boş reklam spotlarına dönüştü. Türkiye siyasi kültürü patron-müştericilik, partizanlık, kayırmacılık hastalıklarını çözemeyince kendi kendine ve yerel topluma yabancılaştı. Bu bağlamda yerel müştereklere yönelik müdahaleler Gezi'de olduğu gibi beklenmedik sonuçlara yol açabiliyor... Başlangıcında çok küçük bir mücadele alanından başlayan mücadeleler öngörülme boyutları kazanabiliyor...

Bildiğimiz İstanbul'un sonu

İstanbul'un küresel kent zincirine eklenme mücadelesini diğer gelişmekte olan ülkelerde benzer bir süreç yaşayan şehirlerle karşılaştırınca ne görüyorsunuz?

Okuduklarımdan yola çıkarak kıyaslısam, yaşanan süreçler farklı ancak yaşam kalitesiyle ilgili benzer toplumsal bedeller ödeniyor. İstanbul bu anlamda çok farklı olmayan bir çizgide gidiyor...

Gelişmiş ülkelerdeki küreselleşen kentlerle kıyaslırsanız?

Oralara bakarken de genelleme yapmaktan kaçınmak lazım. Mesela İsviçre'de, Fransa'nın güneyinde bazı yerlerde küreselleşmiş kentlerin yönetimi diğer küresel kentlerden çok daha insanca, daha sosyal adaletçi Fransa'nın Lyon şehrinin yönetimini biraz tanıma fırsatım oldu, orada yurttaşlara sağlanan kamu hizmetlerinin kalitesi çok yüksek; yaşam kalitesini eylem programının merkezine alan yerel yönetimler var. Londra ise bambaşka bir çizgide gelişiyor... Her tarafta yeni kuleler.

Küresel kent böyle olacaktır, gelişmiş gelişmekte olan ülkelerde böyle olacaktır şeklinde bir önermede bulunmakta acele etmemeliyiz... Küresel kenti bir toplumsal proje, bir süreç gibi görmek gerek; kaçınılmaz, engellenemez bir küresel kent dinamiği olduğunu düşünmüyorum. Küresel kentin nasıl olacağı büyük ölçüde yerel dinamiklere, muhalefete, insanların bilincine bağlı. Tek bir küreselleşme biçimi değil farklı küreselleşme biçimleri olduğunu, küreselin yerelde kurulduğunu düşünüyorum.

İstanbul ruhunu kaybetti mi? Henüz kaybetmediyse ne kadar zamanı kaldı?

Şehirlerin ruhu kavramı biraz nostaljik bir kavram. O ruh dediğimiz şey de durduğu yerde durmuyor. Herkes kendi yaşam tarzına kendi tarihine göre bir şehir ruhu icat ediyor... Bence kentin ruhu aslında gündelik hayatta tanık olunmuş yaşanmış birliktelikler ve birlikte nâ-mevcudiyetler (co-absences) üzerinden şekilleniyor. Bir yeri gördüğümüz zaman bir kentte yaşarken, bir zihinsel resim oluşturuyor ve kendi oluşturduğumuz imgeye atıfla bir ruhtan söz ediyoruz. Tabii bu durumda zaten ele gelmez bir kavram olan ruh tümüyle içeriğini yitiriyor. Üstelik zamanla bu ruh da değişiyor.

Ben biraz daha somut olgulara atıf yapmaktan yanayım. İstanbul, bildiğimiz aşına olduğumuz İstanbul ("end of Istanbul as you know it") Marmaray, Halkalı'dan Gebze'ye çalışmaya başladığında büyük ölçüde geride kalmış olacak. Bu illa kötü bir şey mi olur bilmiyorum, ama daha iyi olacağı konusunda da bir güvencemiz yok; ancak, başka yepyeni bir kent olacağı kesin...